

УДК 346.7:330.341.1

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ІНВЕСТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

*О. М. Давидюк, кандидат юридичних наук, асистент
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Присвячено основним науковим проблемам реалізації господарсько-правового регулювання відносин, пов'язаних із інвестуванням технологій на території України. За результатами їх вивчення запропоновано напрями вдосконалення чинного інвестиційного законодавства України.

***Ключові слова:** технологія, інновації, інноваційна діяльність, інвестиції, інвестиційна діяльність.*

Постановка проблеми. Очевидним є той факт, що сучасний стан економічного розвитку національної економіки вимагає залучення додаткового фінансування та інвестування інтелектуальних доробок з боку як суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб. Проте недостатній рівень розвиненості чинного законодавства, що визначає правові механізми захисту прав та законних інтересів учасників відносин, пов'язаних із залученням зазначених ресурсів, фактично відлякує зацікавлених осіб від участі в них. Саме тому головним завданням юридичної науки є розроблення та апробація механізмів захисту прав та законних інтересів осіб, які вкладають належні їм кошти чи інтелектуальні доробки (інвесторів) у сферу господарювання та національну економіку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за обраною темою свідчить про те, що дослідження за цим напрямом здійснювалося багатьма науковцями в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління та ін. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як О. Вінник [2], Ю. Атаманова [11; 13], Р. Б. Шишка [4], Л. Антонюк [5], Ю. Жорнокуя [14]. Проте жоден з названих авторів так і не навів цілісної концепції господарсько-правового регулювання відносин, пов'язаних із інвестуванням технологій в Україні.

Формулювання цілей. Основна мета статті полягає в тому, аби довести: інвестування технологій в Україні неможливе без додаткового доопрацювання правового регулювання, введення специфічних господарсько-правових механізмів реалізації прав та обов'язків суб'єктів цих відносин.

Виклад основного матеріалу. Предметом дослідження цієї статті виступають суспільні відносини, що виникають з приводу створення, передавання прав та втілення технологій, а також особливості їх функціонування крізь призму ринкових механізмів саморегуляції їх приватноправових аспектів.

Насамперед коротко визначимо, що ж являють собою інвестиції та якими є головні визначальні риси сучасного правового регулювання інвестиційних відносин.

Відповідно положень ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1]. Такими цінностями можуть бути: а) кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); б) рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); в) майнові права інтелектуальної власності; г) сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); д) права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; е) інші цінності; ж) інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень [1].

В юридичній науці під інвестиціями прийнято розуміти майно та інтелектуальні цінності, що мають грошову оцінку та вкладаються в об'єкти господарської діяльності та інших сфер суспільного життя (науку, культуру, охорону здоров'я та ін.) [2, с. 7]; або ж майно та майнові права, а також інтелектуальну власність, які вкладаються інвесторами в передбачених законом формах в об'єкти інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [3]; чи майнові або речові права, які передаються одним власником іншому для організації, підтримання або вдосконалення виробництва, в більшості випадків для отримання прибутку [4, с. 52].

Як вбачається з усіх наведених визначень та нормативних понять, *однією з головних та визначальних характеристик інвестиції є її інтелектуальна складова*, що має майнове втілення чи грошову оцінку. Означеними властивостями наділено в першу чергу об'єкти інноваційних відносин, серед яких особливо виділяється технологія як специфічний об'єкт суспільних відносин, здатний кардинальним чином змінити існуючий спосіб виробництва.

Спробуємо розглянути, що являє собою технологія та об'єктом яких відносин вона виступає.

Досліджуючи всю еволюцію технологічного розвитку та особливості використання поняття технології в галузях прикладних наук, ми бачимо відсут-

ність одноманітного розуміння сутності та тлумачення поняття технології. Складність та неоднозначність внутрішньої природи технології вимагають спеціалізованого індивідуального підходу до формування правового режиму їх використання. Серед запропонованих науковцями правових моделей, пов'язаних з подібними явищами, найбільш підходящою є категорія, запропонована В. Пантелєєвим та В. Наумовим, стосовно об'єктів права інтелектуальної власності, а саме поняття «синтезованого» («синтетичного») об'єкта правового регулювання. До такої категорії належать ті об'єкти правового регулювання, що являють собою абсолютно повноцінні об'єкти правовідносин, які вже захищені відповідними правовими механізмами. Але внаслідок їх об'єднання з'являється абсолютно новий за своїми властивостями об'єкт, що має особливу цінність і може існувати тільки в результаті поєднання всіх його складових [6]. До таких об'єктів відносять пісню як «синтезований» об'єкт правового регулювання, в якому поєднуються авторські права на музику, текст та суміжні права у вигляді права на виконання, а також «інтернет-сторінки», як файли особливого формату, де поєднуються авторські права на зображення, текст, розміщення певних засобів індивідуалізації та ін. [7]. На нашу думку, називати таке поєднання зазначених елементів «синтетичним» є не досить правильним. Більш доцільно використовувати термін «синтезований» об'єкт правового регулювання, оскільки це поняття вказує на появу його нових якостей та властивостей. При цьому також не можна повністю відкидати і властивість «синтетичності», оскільки такий об'єкт створено штучно, з усвідомленою метою досягти тих результатів, яких можливо досягти. Саме тому технологію можна визначити як «синтезований» об'єкт, що наділений «синтетичними» властивостями, і така специфіка віддзеркалюється на всіх етапах їх трансферу — від моменту створення до моменту використання (втілення).

Зважаючи на те, що будь-яка технологія базується на нових знаннях, сучасних наукових роботах, результатах науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, очевидним є те, що технологія пов'язана з об'єктами права інтелектуальної власності. Такий зв'язок є настільки тісним, що на перший погляд технологія постає звичайним об'єктом права інтелектуальної власності, проте при більш докладному вивченні ми бачимо низку суттєвих розбіжностей, що дозволяють дійти висновку про їх відмінність. Об'єкти права інтелектуальної власності в першу чергу втілюють в собі результати наукової і творчої діяльності, є одними з найбільш «наукоємних» об'єктів господарського обороту, що наділені високою потенційною здатністю до досягнення високих економічних результатів від їх безпосереднього використання. Однак ця галузь законодавства і права не в змозі охопити своїм регулюванням повністю всю творчу діяльність і всі її об'єкти. Навіть сама по собі творча діяльність є поняттям набагато ширшим за поняття інтелектуальної

діяльності [12, с. 29–32]. Іншими словами, певний пласт уже наявних суспільних відносин, що виникає з приводу використання вказаних об'єктів, не врегульовано за допомогою правових норм [12, с. 32].

Досліджуючи аспекти співвідношення технології та об'єктів права інтелектуальної власності, можна констатувати, що технологія не тільки нерозривно пов'язана з об'єктами права інтелектуальної власності, а й визначається останніми. Ступінь такого зв'язку є настільки високим, що дозволяє віднести технологію до категорії таких об'єктів. При цьому ми виходимо з того, що *технологія* — це цілісний об'єкт суспільних відносин, а на сьогодні в рамках права інтелектуальної власності, технологія як окремий об'єкт відсутня, вона може отримати захист лише за частинами, у межах авторського права, права промислової власності, засобів індивідуалізації товарів і послуг, а також їх виробників у господарському обороті тощо. За своїми властивостями вона розрахована на виробництво певного продукту (товару), що свідчить про наявність способів її комерціалізації ще на стадії планування та розробки.

Таким чином, *технологія* являє собою синтезований об'єкт права інтелектуальної власності, що має синтетичний характер, являє собою системне поєднання об'єктів права інтелектуальної власності, яке визначає найбільш істотні (сутнісні) характеристики технологічного процесу виробництва товарів чи надання послуг, що полягає в подальшому розробленні та вдосконаленні таких об'єктів, включає конкретні шляхи його комерціалізації та отриманий досвід використання.

Як уже зазначалося, однією з головних ознак будь-якої інвестиції є її інтелектуальна складова. За цією ознакою технологія може виступати як інвестиція, оскільки являє собою різновид інтелектуального продукту. В той же час чинне правове регулювання не містить жодного посилання на те, що технологія може виступити в ролі інвестиції.

Визначаючи технологію як особливий об'єкт господарських правовідносин, передусім необхідно зазначити, що сферою втілення технології як окремого об'єкта правового регулювання має стати виробничий сектор економічних відносин, тобто, іншими словами, сфера господарювання — господарські правовідносини. Відповідно до положень ст. 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» учасниками таких правовідносин виступають суб'єкти господарювання. Пропонуємо певні форми матеріального втілення технології, що можуть бути використані в господарському обороті як окремі об'єкти господарських правовідносин.

По-перше, це технологія як відокремлена, цілісна, закрита система верстатів, приладів, приборів, іншого устаткування та механізмів, що поєднані між собою єдиним технологічним призначенням — виробництвом товарів/надання послуг і безпосередньо пов'язані із переробленням певної сировини

в кінцевий результат її функціонування. Такому об'єкту, на нашу думку, найбільш притаманна назва — *технологічна лінія*.

По-друге, здатність виступати матеріальним втіленням технології в господарському обороті має її експериментальне конструювання (дослідний чи пробний зразок).

По-третє, це цілісний майновий комплекс суб'єкта господарювання разом із технологією, яка вже втілена до його основних фондів.

У «класичному» вигляді технологія являє собою об'єкт правового регулювання, що поєднує інформаційну та матеріальну складові і дозволяє дійти висновку про її відокремленість від іншого масиву об'єктів господарських правовідносин. Ці властивості нерозривно поєднані та впливають з власної природи досліджуваного об'єкта. Як уже зазначалося вище, технологія (а особливо фундаментальна та висока) здатна внести докорінні зміни до пануючого способу виробництва, що у свою чергу визначається її здатністю виробляти продукцію/товари, наділені високою конкурентоспроможністю та/чи високими або навіть унікальними споживчими властивостями. Втілення технології до певного виробничого процесу здійснюється з метою поліпшення результативності і підвищення економічних показників функціонування конкретних виробничих процесів. Зазначений об'єкт в її інформаційному, а особливо матеріальному втіленні є дуже схожим на звичайний товар чи послугу, а її характеристики виявляються лише після безпосереднього застосування. Це вимагає нормативного закріплення відповідних критеріїв розмежування, за допомогою яких з'явиться можливість виокремити технологію з-поміж звичайних технічних пристроїв та устаткування. Виходячи з того, що найбільшу цінність технології складають результати її функціонування, такими є наступні положення: 1) при втіленні технології до певних виробничих процесів створюється можливість отримати результат (у вигляді товарів чи послуг), наділений споживчими властивостями, які не були відомі (чи недосяжні) раніше; 2) у результаті використання (втілення) технології створюються товари чи послуги, наділені споживчими властивостями, які значно переважають за своїми якісними характеристиками аналогічні об'єкти, що вже створюються в національній економіці; 3) у результаті функціонування та використання технології створюються об'єкти, що у свою чергу наділені властивостями технології (тобто результат її функціонування — створення нових технологій).

Крім цього, аналізуючи чинне законодавство України, можна побачити, що суспільні відносини, які виникають з приводу створення, втілення та передавання прав на технологію, існують також у межах правового регулювання інноваційного права та законодавства, що є відповідною складовою частиною господарського права України.

Наведене свідчить: технологія наділена абсолютно всіма необхідними ознаками для того, аби виступати як інвестиції. В ній наявна й інтелектуальна, і майнова складові як визначальні характеристики будь-якої інвестиції.

Проте процесів інвестування технологій у національну економіку України майже не відбувається. Головна причина цього криється в чинному нормативно-правовому регулюванні господарських відносин, оскільки воно не містить норм права, які б «адекватно» регулювали ті суспільні відносини, які взагалі пов'язані з передаванням прав на технологію.

Зазначена проблематика перекликається з питанням фіксації технології у чинному господарському та цивільному законодавстві. Оскільки сама технологія (як первинний об'єкт правового регулювання господарського та цивільного законодавства) не знайшла свого належного відображення, в жодному разі не можна говорити про її інвестування в якийсь із секторів національної економіки України.

Висновки. На нашу думку, найбільш швидкими та оптимальними засобами заповнення прогалин правового регулювання відносин інвестування технологій є фіксація всіх необхідних визначальних характеристик технології, описаних у цій статті таким чином:

- прийняття Інноваційного кодексу України, проект якого вже було розроблено фахівцями Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку, Національної академії правових наук України;
- прийняття спеціального нормативно-правового акта Закону України «Про технології», у якому закріпити основні та визначальні засади правового статусу технології як основного інноваційного об'єкта;
- відображення в Законі України «Про інноваційну діяльність» положень щодо технології як визначального об'єкта інноваційної діяльності;
- включення до Цивільного кодексу України положень щодо технології як синтезованого (синтетичного) об'єкта права інтелектуальної власності;
- включення до Господарського кодексу України правових норм, пов'язаних із включенням технології до складу об'єктів господарського обороту;
- внесення змін до чинних нормативно-правових актів з метою включення технології до складу інвестицій (об'єктів інвестиційних відносин);
- затвердження оновленої редакції існуючого порядку державної реєстрації технологій (що буде заснована на проведенні наукової експертизи технології), створення єдиного державного реєстру технологій, права на які можуть бути реалізовані їх розробниками.

Реалізація окреслених заходів нормативного розвитку чинного правового поля України дозволить забезпечити чіткий правовий статус технології, відмежувати її від схожих інтелектуальних доробок, які не будуть здатні забезпечити досягнення аналогічного результату або й взагалі мо-

жуть призвести до абсолютної економічної недоцільності їх промислового використання.

У будь-якому разі наявне нормативне регулювання не здатне забезпечити жодного із завдань, які ставляться виробничим сектором національної економіки і потребує негайного докорінного реформування та вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII // Відом. Верхов. Ради України. — 1991. — № 47. — Ст. 646.
2. Вінник, О. М. Інвестиційне право : посібник / О. М. Вінник. — К. : Юрид. думка, 2005. — 568 с.
3. Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Д. В. Задихайло, Ю. Є. Атаманова, В. С. Мілаш та ін. — Х. : СПДФО Вапнярчук Н. М., 2006. — 256 с.
4. Шишка, Р. Инвестиционное право Украины : учеб. пособие / Р. Б. Шишка. — Х., 2000. — 176 с.
5. Антонюк, Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. — К. : КНЕУ, 2003. — 394 с.
6. Степанов, В. В. Правовая охрана технологий [Электронный ресурс] / В. В. Степанов. — Режим доступа: http://www.russianlaw.net/law/doc/a133_1.htm.
7. Проблемы реализации авторских прав в сети Интернет [Электронный ресурс] / В. Наумов. — Режим доступа: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a09.htm>.
8. Интернет: новые горизонты авторского права. Новые юридические проблемы и уникальные методы защиты авторских прав [Электронный ресурс] / В. Наумов. — Режим доступа: <http://www.internit.ru/1999/bs99/0011.html>.
10. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. — 2006. — № 45. — Ст. 434.
11. Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій : Закон України від 9 квітня 2004 р. № 1676-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2004. — № 32. — Ст. 84.
12. Атаманова, Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. — Х. : ФІНН, 2008. — 424 с.
13. Право інтелектуальної власності : Академ. курс : підручник для студ. вищ. навч. закл. / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко та ін. ; за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. — 672 с.
14. Атаманова, Ю. Є. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України : монографія / Ю. Є. Атаманова. — Х. : Факт, 2006. — 256 с.
15. Жорнокуй, Ю. Інвестиційне право : посібник / Ю. М. Жорнокуй. — Х. : Східно-регіон. центр гум.-освіт. ініціатив, 2011. — 192 с.
16. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИНВЕСТИРОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ В УКРАИНЕ

Давидюк А. Н.

Посвящено научным проблемам реализации хозяйственно-правового регулирования отношений, связанных с оборотом технологий (трансфером) технологий на территории Украины, с целью выработки предложений по усовершенствованию положений действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: технология, инновации, инновационная деятельность, технологическая политика, рынок технологий, государственное регулирование хозяйственной деятельности.

FEATURES OF THE LEGAL REGIME OF INVESTMENT TECHNOLOGY IN UKRAINE

Davydiuk A. N.

The article is devoted to the scientific problems of realization of economic and legal regulation of relations connected with circulations (transfer) of technologies in Ukraine. The aim of article is making propositions for perfection of Ukrainian legislations.

Key words: technology, innovations, innovative activity, technological policy, market of technologies, state adjusting of economic activity.

УДК 346:796-799

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ (ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

*Л. І. Заїченко, здобувач, інспектор відділу аспірантури та докторантури
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Проаналізовано правові аспекти спортивних відносин як об'єкт господарсько-правового регулювання, а також діяльність спортивних клубів та інших спортивних організацій як суб'єктів комерційного і некомерційного господарювання. Поставлено питання щодо нагальної необхідності визначення сучасних